

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN YAZ(D)MA EĞİTİMİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ VE“YAZININ USÛL-İ TEDRİSİ”

Sedat MADEN*

ÖZET

Yazma becerisi, bireyin kendini doğru, amacına uygun olarak ifade etmesini ve iletişim kurmasını sağlayan en etkili araçlardan biridir. Bu nedenle yazma becerisinin eğitim sürecinde öğrenciye, uygulamalı ve doğru-iyi örneklerle karşılaştırarak geliştirebileceği bir şekilde kazandırılması gerekir. Bu çalışmada, ünlü düşünür, pedagoğ ve hattat İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun yazı yazma ve öğretimine yönelik düşüncelerini içeren *Yazının Usûl-i Tedrisi* adlı eserinin günümüz Türkçesine aktarılarak yazma becerisinin önemi ve öğretimi açısından değerlendirmesi amaçlanmıştır. Kitap ile ilgili olarak yapılan değerlendirme sonucunda, eserin yazı yazmanın önemine, öğretiminde başvurulacak yöntemlere ve güzel yazı yazmanın faydalarına yönelik bilgiler içerdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazma öğretimi, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Yazının Usûl-i Tedrisi.

THE THOUGHTS OF İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU ON WRITING EDUCATION AND“YAZININ USÛL-İ TEDRİSİ”

ABSTRACT

Writing skill is one of the most effective tools in expressing himself / herself of an individual by a correct and appropriate way to his / her aim, and communicating. So it is needed that writing skill should be earned to students in education period by applications and right good samples. In this study, firstly *Yazının Usûl-i Tedrisi*, written by famous thinker, pedagogue and calligrapher İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, and including his thoughts on writing and writing education, has been translated to modern Turkish and it has been aimed to evaluate the significance and education of writing skill. As a result of this evaluation, it has been determined that the work includes the significance of writing, the method used in writing education, details of *hat* as a writing art and benefits of calligraphy.

Keywords: Writing, writing education, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Yazının Usul-i Tedrisi*.

Dil, insana iletişim evreninden kendisine gelen etkileri anlama; aynı şekilde kendi duygu ve düşüncelerini çevresindekilere anlatma eylemleriyle vücut bulur. İnsan, duygu, düşünce, isteklerini ve çeşitli zamanlarda kendini ifadeye sevk eden olay ve durumları anlatım yetisi ile dışa vurur. Bir başka deyişle insan gördüğü, duyduğu, izlediği, tahmin ettiği-tasarladığı şeyi söz veya yazı aracılığıyla anlatır. Bir fikir, bir duygu, bir sorun ve bir olayı, sözle ya da yazıyla anlatma işlemine anlatım deriz (Kantemir, 1991: 216). Başka bir deyişle sözcükler arasındaki bağlantıyı kavramak anlama; sözcükler arasındaki bağlantıyı kurmak anlatım eylemini oluşturur. İnsan anlatım ihtiyacını iki temel yolla giderir: Konuşma ve yazma. Konuşma insana yaratılışı ile verilen ses organlarının yardımıyla dilini kullanarak sözlere anlam yüklemesidir. Yazma eylemi ve bu eylemin ürünü olan yazı, harflerin çeşitli anlam ve işlev yüklenerek kelimelerin cümleleri,

* Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, elmek: sedd52@hotmail.com

cümlelerin paragrafları dolayısıyla metinleri oluşturarak bir arada kullanılmalıdır. Yazı, harflerin, kelimelerin ve cümlelerin metin oluşturmasının dışında ayrıca anlatım işlevine sahiptir. Sembol ve simgeler hâlinde levha, tabela, broşür, amblem vb. materyallerde yazının anlatım işlevi görülebilir. İnsanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamaya çalışırken kurduğu düşünce dünyası, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkilerle biçimlenir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur (MEB, 2006: 2). İnsan dil aracılığıyla kendisine iletilen duygu, düşünce, haber, istekleri tam olarak anlama ve kendi düşüncelerini de aktarma imkânı bulur. Bu şekilde iletişim kurar ve yaşamını sürdürür. İnsanın dil yetisi ile birlikte sosyal yaşamının doğal bir sonucu olan anlatım becerisi (konuşma-yazma) bireyin sosyalleşmesinin bir nevi anahtarıdır. Anlayabilen herkes duygu, düşünce, istek ve tasarılarını anlatamaz. Bu da bireyin sosyal yönü için önemli bir eksikliği beraberinde getirir. Ana dili eğitiminde, dil becerilerini kazandırırken hedef belirlemede öğrencinin sosyal yönü çok iyi görülmelidir. Yaşadığı ve yaşayacağı ortama uygun sosyal rol üstlenip kendini ifade edebilen bir birey olarak yetişme, millî eğitimin önemli bir gayesi olmalıdır.

Yazma becerisi ya da yazılı anlatım, insana yaşamının her anında gerekli olan hayatî bir ihtiyaçtır. Evde, işte, otobüste, araçta vb. birçok yerde insanın yazılı olarak bir şeyleri ifade etmesi gerekebilir. Yazılı anlatım kişilerin kariyerlerinde başarılı olmaları için gerekli olan becerilerin başında gelmektedir. Aynı şekilde, eğitim yaşantısında da yazılı anlatım becerisinin gelişmiş olması, öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Yazma, okul ortamında iki rol oynamaktadır: Birincisi, bir fikri kanıtlar ile birlikte ifade etme, rapor yazma, metni gözden geçirme, plân yapma ve değerlendirme; ikincisi, öğrencinin bilgisini derinleştirmesinin ve iletmesinin bir yoludur; yazma, konu alan bilgisini öğrenmek için bir araçtır (Keys, 2000: 676-690; Shanahan 2004: 59-73; Sperling ve Freedman, 2001:370-389). Myklebust (1973), yazma becerisi gelişmemiş öğrencilerin genellikle karmaşık cümle kurduklarını ve bunların da gramer hatalarından oluştuğunu belirtir. Graham ve Harris (1989: 201-214), yazma becerisi tam gelişmemiş bireylerin yazmış oldukları cümlelerin daha kısa, sözcüklerin doğru ve anlamlı yazma ile yazım kuralları açısından daha fazla hatalı olduğunu söylerler. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini etkili ve işlevsel bir şekilde ifade etmeleri için gerekli alt yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Onların eleştirel düşünceleri, düşüncelerini düzgün ve belirli bir sıra düzeni içinde ifade etme becerilerini kazanmaları, iyi bir yazma eğitimi almaları ile doğru orantılıdır. Bireylerin okuduğunu anlayamaması onlar üzerinde analiz, sentez yapamaması, düşünememesi ve düşündüğünü etkili bir şekilde ifade edememesi, o toplum için çok büyük bir eksiklik oluşturmaktadır. Çağdaş eğitim yaklaşımlarının başında gelen yaşayarak öğrenme ilkesi, yazma eğitiminde kendisini göstermektedir. Çünkü yazma eğitimi kendi içinde eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma becerisine sahip olma, problem çözme becerisini elde etme, Türkçeyi güzel kullanma gibi etkinlikleri bir arada organize etme gereğini ortaya koyar. İnsanların gördüklerini, düşündüklerini, yaşadıklarını, hayallerini, isteklerini amacına uygun bir şekilde ifade etme becerisi kazanmaları, onların akademik ve sosyal hayatta daha başarılı olmalarına zemin hazırlamaktadır. İyi yazma, gençler için bir fikir değil, zorunlu bir eylemdir. Okuduğunu anlama ve yazma beceresi, sivil hayatta ve iş hayatında başarılı olmanın gerektirdiği niteliklerin başında gelmektedir. Teknolojinin zirveye ulaştığı günümüzde gerek sözlü, gerek yazılı olarak her gün yüzlerce kişi ile farklı şekillerde iletişim kurma mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Graham ve Perin (2007), etkili yazmanın Amerika'da hem devlet sektöründe hem de özel sektörde hayatî önem taşıdığını, reklâm ve pazarlamada etkisini doğrudan gösterdiğini söylemektedirler (Graham ve Perin (2006)'den aktaran: Ungan, 2007: 4).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Öğrenciyi yaşama hazırlayan bilgi ve becerilerin kullanımı için örnek olan öğretmen, yazılı ve sözlü anlatım derslerinde kendi anlatımına ve öğrencilere kazandırdığı becerilere dikkat etmelidir. Öğretmen her öğrencinin beklenti ve hazır bulunuşluğunu hesaba katan bir yaklaşım sergilemeli, öğrencide yazma isteği uyandırmaya çalışmalıdır. Öğrencide alışma, ergenlik, gelişim vb. sebeplerden doğan utangaçlık, çekingenlik, korku ve güvensizlik olabilir. Öğrenme eyleminin başlayabilmesi ve davranışa / beceriye dönüştürebilmesi için motive / istek olmalıdır. Öğrencilerin çoğu yazma isteği duymazlar. Bu isteksizlik, kendilerine olan güvensizlikten kaynaklanabilir. İnsan, kendi yazısına bilgisi, düşüncesi ve duygusuyla iç dünyasını yansıtacak ve bunu başkalarının yargısına sunacaktır. Bu duygu, yazan kişide bilinçli ya da bilinçsiz, çekingenlik uyandırır (Göğüş, 1978: 242). Çeşitli uygulamalarla bu olumsuz durum, yani isteksizlik aşılabılır (okuma alışkanlığı, okul gazetesi / dergisi, şiir / kompozisyon yarışmaları vb.). Yazma becerisi kazandırırken, yazmaya yönelik öğrencide istek uyandırmak için şu yollar izlenebilir:

1- Yazmanın güç bir beceri olmadığı gösterilmelidir. Bu konuda Montaigne, “Ben sabahleyin karşıma çıkan ilk insanla konuşur gibi yazarım. Yazmak çok zor değil.” demiştir.

2- Yazılacak düşünce, olay ve isteğin ortaya çıkartılmasına yardım edilmelidir.

3- Yazma esnasında çeşitli güçlükler ortaya çıkabilir (Başlangıç, başlık, türe özgü kurallar gibi). Bunları çözmeye öğrenciye yardım edilmelidir.

4- Yazma etkinliğini süresi iyi ayarlanmalı kesin sınırlar çizilmemelidir (Süre aşama aşama azaltılabilir).

5- Öğrencinin yararlanabileceği kaynaklar belirtilmeli, ulaşması için kolaylık sağlanmalıdır (Sözlük, İmla Kılavuzu, Ansiklopedi gibi).

6- Yazma etkinlik ve ödevleri öğrenciyi teşvik edici olmalıdır. Öğrencinin özelliklerine uygun ve hayatlilik taşınmalıdır.

7- Öğrencinin başarılı olduğu yönler ön plana çıkartılmalıdır.

8- Yazma alıştırmaları için seçilen performans ve proje ödevleri öğrenciyi yazma yönlendirecek nitelikte olmalıdır. Öğrencilerin yaşadıklarından yararlanabilecekleri konular belirlenmelidir (Göğüş, 1978: 245).

Yazma becerisi sadece Türkçe derslerinde kazanılan, kullanılan ve geliştirilmesi düşünülen bir beceri değildir. Diğer derslerde de etkin bir şekilde kullanılmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca okul dışında bir yaşamı da olan çocuğun ailesiyle ve çevresiyle olan özel yaşamında da yazma etkinliklerinde (özellikle oyunlarda) yazıyı doğru ve güzel (tatmin edici) kullanmaya teşvik gözden kaçırılmamalıdır. Yazma becerisi ile ilgili etkinliklerde hangi çalışmaların ne şekilde yapılabileceğine ilişkin bir planlamaya ihtiyaç duyulur. Aşağıda yazılı anlatım çalışmalarında nasıl bir sıra izleneceğini görebiliriz:

1- Bir düşünce, bir olay üzerinde önce konuşma, sonra konuşulanları yazma,

2- Cümle kurma ve yazma tekniği alıştırmaları,

3- Görülen, yaşanan, incelenen olayları yazı ile anlatma,

4- Derslerde varılan sonuçları yazma,

5- Resim ve levhalara bakarak yazma,

6- Dinlenen ve okunan parçalarla ilgili yazılar yazma,

7- Mektup, kart, telgraf, dilekçe, bildiri yazma, tutanak hazırlama,

---

Turkish Studies

- 8- Betimleme ve portreler yazma,
- 9- Okul gazetesine yazılar yazma,
- 10- Hayalî konular yazma,
- 11- Okunan veya dinlenen bir parçanın özetini çıkarma ve ana fikrini bulup yazma,
- 12- Rapor hazırlama,
- 13- Anlatılanlarda not tutma,
- 14- Bir şiir, hikâye veya makale üzerindeki görüş ve duyuları yazma,
- 15- Güzel yazılmış yazıları okuyup inceleme yolu ile yazmayı geliştirme (Öz, 2003: 240-250).

Çocuğun yazma becerisi edinmesinde, okulda Türkçe dersinde edindiği bilgi ve beceriler çok önemlidir. Bu bilgi ve beceriler, topluma ve çağın gereklerine uygun bir şekilde planlanmış bir dizge hâlini almadıysa başarıdan söz etmek çok zordur. Çocuk, öğretmenin gözetim ve liderliğinde yazma becerisini edinir ve geliştirir. Doğru yazmasını öğretmek için, öğrenciye başarılı yazı örnekleri okutup inceleyerek yazılı anlatımda karşılaşılan sorunları çözümlenmek ve sonra da yazma denemeleri yapmak gerekir (Kantemir, 1976: 15). Bu örnekler okuma kitapları, gazete, dergi ve ders kitaplarındaki seçilmiş metinler olabilir. Özellikle ders kitaplarındaki metinler çocuğun sadece yazma becerisi için değil, dil becerilerinin de gelişimi açısından da çok faydalıdır. Coşkun' a (2003: 126) göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler, ders kitapları dışında okuyacak kitap bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu açıdan ders kitapları yazma becerisinin, örnek metinler aracılığıyla alışkanlık halinde edinilmesinde, çok önemli bir yere sahiptir.

Yazılı anlatım, bireyin kendini doğru ve amacına uygun olarak ifade etmesinde ve iletişim kurmasında en etkili araçlardan biridir. Türkçe öğretiminin temel amaçlarından birisi “yazma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin imkânlarından yararlanarak ve yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatmaları, yazmayı kendini ifade etmede bir alışkanlığa dönüştürmeleri ve yazma yeteneği olanların bu becerilerini geliştirmelerini (MEB, 2006: 7)” sağlamaktır. Bu amaca uygun olarak ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin her seviyesinde yazılı anlatıma önem verilmiştir. İlköğretim düzeyinde kazanılan yazılı anlatım becerisi, ortaöğretimde geliştirilip, estetik yön kazanırken, yükseköğretimde uzmanlık alanlarına özgü bir hâl alarak kullanılır.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, temel dil becerilerinin kullanımını dolayısıyla yazma becerisine de ayrı bir önem yüklemiştir. Öğrencilerin performans göstermesi ve bu performansa göre değerlendirilmesi anlayışı, 1970'lerden sonra yazılı anlatım becerileri için uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemden sonra, hazırlık aşaması yapılmadan tek hamlede oluşturulan, öğretmenin sadece biçim ile ilgilendiği, öğrenci seviyeleri ve kaygılarının dikkate alınmadığı, konuya (belirli atasözü ve vecizeler) ve türe önem verildiği, not vermenin amaçlandığı, ürün odaklı yazma eğitimi anlayışından; hazırlık aşamasına önem veren, öğrenciye süre tanıyan, öğrencinin metin yazabilmesi için gerekli olan alt becerileri ona vermeye çalışan, yazmanın her aşamasında öğrenciyi takip eden, onun kaygılarını gidermeye çalışan, konuyu ve türü araç olarak gören, not vermeden ziyade öğrencinin yanlışlarının düzeltilmesi için ona dönüt veren, yazmayı zevkli hâle getirmeye çalışan süreç odaklı yazma çalışmaları ön plâna çıkmıştır (Smith, 2000; Oral, 2003; Maltepe, 2006; Coşkun, 2007). Diğer dil becerilerinde olduğu gibi yazma becerisinin de bireylere günlük yaşamın gereklerine uygun, bilgiye hızla ulaşım kullanabilmede

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

etkin, yaratıcı ve eleştirel anlatıma yardımcı olacak şekilde kazandırılması zorunlu hâle gelmiştir. Çağımızda kendini rahat ve açık bir şekilde ifade edebilen, bilgi kaynaklarından bilgiyi hızla ve doğru şekilde alıp yazılı ve sözlü olarak anlatabilen ve etkili iletişim kurarak yaşamını sürdüren bireyler yetiştirmenin temelinde dil becerilerinin kullanımı bulunmaktadır. Bu nedenle temel dil becerilerinin eğitiminde bu ilkelere uygun ve uygulamaya dayalı öğretim süreçleri oluşturulmalıdır.

Uygulamaya yönelik eğitim ve öğretim teziyle bir asır evvel maarifimizde bir ihtilal yolu açan ünlü pedagoğ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, eğitim-öğretim üzerine dil, okuma ve yazı yazma öğretimi, eğitim felsefesi ve diğer birçok alana yönelik yenilikleri sunmuştur. Baltacıoğlu, çağımızda ortaya çıkan “Eğitim Reformu” hareketinin, ülkemizdeki en önemli temsilcilerinden biridir. Görüşlerinin derinliği ve kapsamı, onun, çağının önünde koştuğunun en önemli kanıtıdır. 1900’ler ile 1945’ler arasında her ülkede baş gösteren reformcu hareketler, kendi içerisinde çeşitli akımların gelişmesine öncülük etmiştir. Çeşitli reform modelleri geliştirilmiş ve uygulama girişimleri başlamıştır. Bütün bu girişimler günümüzdeki eğitim reformu çalışmalarının fikri temellerini hazırlamıştır. Bu akımların ortak konularını “Geleneksel eğitimi köklü bir değişimden geçirmek, çağa uygun yeni eğitim modelleri yaratmak; dolayısıyla ‘yeni adamlar’ yaratmak / yetiştirmek” olarak (Aytaç, 1978: 6; Güngör, 2008: 56) ifade etmek mümkündür. Ayrıca Baltacıoğlu’nun, eğitim ve öğretimde sanat yoluyla eğitime ve uygulamaya dayalı öz tiyatro / okul tiyatrosu anlayışı modern eğitimin bugün rağbet gösterdiği bazı teknikleri bize bir asır evvelden işaret etmiş, ancak onun bu fikirlerine gereken ilgi gösterilmemiştir. Baltacıoğlu, okul tiyatrosu ve dil devrimine özel bir ilgiyle yaklaşmıştır. Bu konudaki düşüncelerini kitaplarında ve *Yeni Adam* adlı aylık fikir gazetesindeki yazılarında dile getirmiştir.¹

Bütün sosyal alanlar gibi eğitim de kendine özgü girişik bir yapıya sahiptir. “Öteden beri eğitimi ‘insan yetiştirme’ diye anlatmak isterler! Oysaki gerçek alanında bulduğumuz insan, soyut bir varlık olmayıp belirli toplumların belirli insanlarıdır, sosyal insanlardır. Böyle olunca eğitimin amacı, ‘sosyal insanı yetiştirmek’ olabilir. Sosyal insan kimdir? Sosyal insan, ‘insan kişiliği’ adını verdiğimiz bütünü taşıyıcısı olan insandır.” (Baltacıoğlu, 1957: 2) şeklinde eğitime bakışını açıklayan Baltacıoğlu, eğitimi genel ve mesleki olarak ayırma anlayışına da karşıdır. Her eğitim ona göre, bir bakıma mesleki bir nitelik taşır. Bu nedenle okul, çocuğa düşünce alışkanlığının yanında bir uygulama alanını, mesleğe yönelik yeterlilikleri de kazandırmak zorundadır. Köy Enstitülerini bu özellikleri ile desteklemiştir. İdealindeki okul tipi için çeşitli bildirimler sunmuştur.

İnsan, yapısı bakımından psikolojik ve fizyolojik bir varlıktır. İnsanda birçok ruhi ve bedenî yetenekler vardır. Bu yetenekler insana içgüdü, çevre ve tabiat yoluyla geçmiştir. İnsan, bir toplum içine girdiği zaman o toplumun gelenek, görenek, ahlak, anlayış, estetik, hukuki görüş vb. gibi evrensel bilincini meydana getiren değerlerini benimser. İnsan, toplumun bu değerleri içinde şekil almaya başlayınca kişiliği de ortaya çıkmaya başlar. Evrensel bilincin ve değerlerin dışında kişiliğin ortaya çıkması imkânsızdır. Kişiliğin ortaya çıkması için gelenek, görenek, ahlak, anlayış, estetik, hukuk, görüş, vs. gibi sosyal olay ve kurumların, bireyin benliğini yoğurması ve biçimlendirmesi gerekir. Bu ancak dışarıdan yani toplum tarafından ferde müdahale edilmesiyle olur. İşte bu müdahale işini, yine toplumun organik bir kurumu olan ‘eğitim’ yapar (Baltacıoğlu, 1973: 15). Eğitim kurumu toplumun organik, canlı ve değişebilen bir kurumudur. Eğitim kurumu, toplumun ve çağın ihtiyaçlarına göre değişim gösterebilir. Baltacıoğlu, eğitim anlayışını *İçtimai Mektep* adlı eserinde beş ana ilke ile temellendirir: 1- Kişilik 2- Çevre 3- Çalışma 4- Verim-Üretim-

¹ Detaylı Bilgi İçin: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eserlerinden Pedagojide İhtilal (1964), Talim ve Terbiye’de İnkılâp (1912), İçtimai Mektep (1942), Toplu Tedrisi (1938).

Yeni Adam (Aylık Gazete)’daki yazılarından (Sayı: 2-49-55-91-154-198-195-197-206-268-269-270-274-275-276-277-331-378-381-533--798-800-808-826-661-659) ilgili bölümlerden ayrıntılı bilgi alınabilir.

Ürün 5- *Başlatma* (Tozlu, 1989:139-168). Eğitim sisteminin temelinde yer alması istenen ilkelerin kendi içerisinde açık bir uyuma ve bütünlüğe sahip olduğu görülmektedir.

Baltacıoğlu'nun eğitim sisteminde eğitim, çocuğun bir şahsiyet devresinden diğerine sağlıklı ve verimli (üretici) bir şekilde geçişini sağlamalıdır. "Terbiye olmak içtimai devirleri, müesseselerini ve bunun ruh mütenazırları olan şahsiyet inkişafını kovalamaktır." (Baltacıoğlu, 1942: 55) şeklinde eğitim sürecinin nasıl olacağını göstermektedir. Eğitim ve öğretim çocuğun şahsiyetinin gelişim devirlerini dikkate alır. Okulda çocuk şüphe edecek, araştırarak, uğraşacak ve herhangi bir alanda kendine has bir kanaatle hususi bir birey olacaktır. Çocuk, dersleri ve konuları öğrenirken, hayatla bütünleşecek, hayatta cereyan eden şekliyle öğrenecektir. Yani herhangi bir iş yapılma anına gelinceye kadar o işle hangi hayati mesleğin ilgisi varsa (ziraatçı, madenci, demirci vb.) o konuda derin araştırmalar yapılır, bilgiler ve şemalar neticesinde karşılaştırmalara gidilir. İyi ve en iyiler belirlenir. Ancak bu neticeye gelinceye kadar konunun, duruma göre beşeri faaliyetin, ilgili şubelerine mutlaka müracaat edilmeli, oralardan hayati ve canlı bilgiler derlenmelidir. Bu araştırmalar meslek ve bilgi alanlarına yöneliktir, ayrıca diğer alan derslerinden de bilgilerle başvurulmalıdır. Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışında (içtimai mektep) tüm etkinlikler uygulamaya dayanır. Öz tiyatro tezi ile de okullarda tiyatroya ve eğitimde canlandırmalara yönelmiştir. O dönemde Baltacıoğlu'nun millî eğitimimiz için gösterdiği metot yukarıda da değinildiği gibi bugün çağdaş eğitimin birçok yaklaşımını karşılar niteliktedir. Baltacıoğlu metot konusunda "Usul, mürebbin ferdi muhite tetabuk için kullandığı vasıta. O halde usul ferdi muhite muvafık itiyatlarla (alışkanlıklarla) teçhiz eden (donatan) vasıta demektir." (Tozlu, 1989: 176) açıklamasını yapar. İki ana metot kabul eder. Talim (Teşhis, tasnif, tahlil) ve tahrik (ödül ve ceza, teşvik, irşad). Burada ceza ibaresi yanlış anlaşılmalıdır. Son derece hümanist bir pedagoğ olan Baltacıoğlu ceza ile asla fiziksel cezayı kastetmemektedir.²

Pedagojide bir ihtilal isteyen Baltacıoğlu, bu ihtilali yapacak olan yegâne kahramanların da öğretmenler olduğunu söylemiştir. Ayrıca, ihtilali yapacak olanlar, görenekle geleneği ayırt etmesini bilen ezbercilik yerine yaratıcılığı koyabilen öğretmenlerdir. Baltacıoğlu pedagojiden, öğrencilerin sosyal insan olarak yetiştirilmelerini, sosyal insan olarak yetiştirirken milli kişiliği ve medeni kişiliğin de gelişmesini beklemektedir. Bunu yaparken de kültüre ve tekniğe önem verilmesini de vurgulamıştır. Pedagoji, yaratıcı olmalıdır. Bu pedagoji anlayışında programların, ders kitapların ve sıraların kalıplara uygun değil yaratıcı ve üretici bir öğretimi gerçekleştirmek için var olmaları gerektiğini savunur. Bu ihtilal ezberleme yerine sebeplerini araştırıp kavramayı, başkalarının bilgileri dinleyip kabullenme yerine bulmayı ve var olan problemlere çözüm üretmeyi de beklemektedir (Baltacıoğlu, 1963; Kabaklı, 1964). Baltacıoğlu'nun pedagoji görüşü için Amerikalı eğitimci Fay Kirby, "Baltacıoğlu pek haklı olarak gördü ki, Türk eğitimcilerinin Batı tarihindeki hataları tekrarlamasına lüzum yoktur... Baltacıoğlu, Batı eğitim düşüncesindeki hataları sezdi ve Batı usullerini hem pedagojik hem de ekonomik yönden tenkit etti... Entelektüalist eğitim görüşünü, daha Köy Enstitüleri gelmeden çok evvel, Baltacıoğlu yıkmış bulunuyordu... Baltacıoğlu Türk pedagojisinin babası ve uluslar arası ölçüde bir pedagoji düşünürü olarak tanınmaya hak kazanmıştır." (Kirby, (1960)³ den aktaran Özden, 1966: 4) ifadelerini kullanmıştır.

Türkçe yazma becerisi ile başlangıçta ilköğretim öğrencileri ilkokuma-yazma kapsamında karşılaşılır. Cümleleri, sözcükleri, heceler, harfleri tanırlar. Bununla birlikte yazmanın bir beceri halinde dönüştüğü, çocuğun kendi duygu, düşünce ve hayal gücünü kâğıda dökemediği aşama ilköğretim ortaöğretim dönemlerine göre apayrı bir evredir. Millî eğitimin bu aşamasında çocuk

² Detaylı Bilgi İçin: Buluç'un çocukları dövmememiz gerektiğine dair değerlendirmesi için *Yeni Adam Gazetesi*'ndeki ilgili yazısı. Sayı: 796.

³ Fay Kirby (1960). Türkiye'de Köy Enstitüleri, Doktora Tezi, Columbia Üniversitesi. (Türkçeye aktarılmıştır.) Kirby, F. (2010). Türkiye'de Köy Enstitüleri, Çev.: Niyazi Berkes İstanbul: Tarihçi Kitabevi. 532s.

birey olmanın bilincinde, seçimleriyle hayatına yön verebilen, var oluş sebeplerine cevap verebilen ve anadilini kullanabilme becerisine sahip olmaya adaydır. İlk kademe öğretimden ortaya geçiş (hayata atılım) olarak değerlendirilebilir. Baltacıoğlu'da ortaokullarda (eski terimle) öğretim için bazı uyarılarda bulunmaktadır. Ortaokullarda uygulayıcı-teknik bir dava gütmüştür. Ortaokul, yalnız okutan, yazdıran, kitabî, ezberci ve skolastik değildir. Mesleklere yönelen, pratik bilgi veren; kitabî, ezberci metotlardan kurtulmuş, işleme, yaparak öğreten, yaratıcı, pedagojik metodu olan ortaokulların ülke kalkınmasına teknik, meslekî, artistik, bilimsel açıdan faydalı olmasını istiyoruz (Baltacıoğlu, 1953: 2).

Baltacıoğlu, *Harf* inkılâbından önce kullanılan Arap harfleriyle Osmanlıca yazma becerisi için görüşlerini “*Yazının Usûl-i Tedrisi*”, hat sanatı ile ilgili görüşlerini de “*Türklerde Yazı Sanatı*” isimli eserinde uygulama örnekleriyle açıklamıştır. Latin harflerinin kabulünden sonra da yazı ve imza (Grafoloji) tekniği üzerine çalışmalar yapmıştır. Yazı eğitimi ve öğretimi için “*Yazının Usûl-i Tedrisi*”⁴ eserinde çeşitli bölümlerde bilgi vermiştir. Yazı öğretimi için 1921 tarihinde kaleme alınan eser Arap harflidir. Bu araştırma kapsamında, Latin harflerine aktararak incelenmiştir. Bu eser Osmanlıca yazının kaidelerini anlatmış ve yazma becerisinde ne gibi noktaların olduğunu da tespit etmiştir. Baltacıoğlu aynı zaman da bir hattattır. Osmanlıca yazı şekillerini ve yazı sanatını da eserinde çok iyi kullanmıştır. Kendine has bir hat usulü bile oluşturmuştur. Alev yazısı denilen bir hat şeklidir bu (Baltacıoğlu, 1993). Harflerin alev biçimde olduğu bu yazı, bir nevi hat olmaktan ziyade üslup denemesi olarak nitelendirilir.⁵ İnsanın iç dünyasını ifade etmesi için yazının çok önemli olduğuna inanan Baltacıoğlu, 1928 Latin harflerinin kabulünden sonra dil devrimine destek vermiş bir dil ulusçusudur.⁶

Yazının Usûl-i Tedrisi, sadece Osmanlıca ya da hat öğretimi kitabı değildir. İyi ve doğru yazının nasıl yazılacağı hakkında teknik bilgiler de içermektedir. Yazma işinin sıradan, günlük bir iş olmadığını kişinin tinsel ve ussal bir sanatkarlığı olduğu düşüncesi eserde vurgulanmıştır.

Baltacıoğlu'nun okullarda yazı yazma becerisi için ileri sürdüğü öğretim şekli öğrenciye görelilik özelliği taşır. Yazma becerisi kazandırmada eğitimcinin buna özen göstermesini ister. Eserde bunu şöyle dile getirir: “Ben İstanbul darülmualliminde beş sene devam eden yazı hocalığım esnasında gördüm ki; fikre müracaat etmeyen, anlatmayan, hatta basit bir tarif ile yetinen, olumlu ve olumsuz şekiller ve örneklerle kara tahta veya kâğıt üzerinde denemeler yapmayan, yazıyı hem teorik ve hem de uygulamalı olarak öğretmeyen bir muallim için başarıya ulaşmak güçtür. Sanata hiç de yatkın olamadıkları halde sırf tetkik, müşahede, mukayese ve tecrübelerine dayanan bu öğretim şekli sayesinde düzgün okunaklı, düzenli yazı yazmayı öğrendiler... Birçokları darülmualliminde öğrendikleri esasları muhafaza ederek bilahare hayatta tekrar esasları kullanmak ve tatbik etmek sayesinde iyi ve hattı güzel yazmayı alışkanlık haline getirmişlerdir (Baltacıoğlu, 1921: 2). Eserde ortaya konulan yazma öğretimi anlayışının başarılı olup olmadığı örnek uygulamalarla gösterilmiştir.

*Yazının Usûl-i Tedrisi*⁷, eserine girişte Baltacıoğlu, yazı usulünü anlatan bu eseri neden kaleme aldığını anlatır. Eser 18 bölüm hâlinde 47 sayfadır.

- 1- *Yazı Kelimesinin Ne Gibi Anlamları Vardır?*
- 2- *Öncelikle Yazı Nedir?*
- 3- *Yazı Çeşitleri*

⁴ Not:“*Yazının Usûl-i Tedrisi*” isimli eser araştırma kapsamında Latin harflerine aktarılmıştır. İncelememize konu olan eserin nüshası, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Salonunda (No: 15343) bulunmaktadır.

⁵ http://www.turkcebilgi.com/ismail_hakki_baltacioglu/ansiklopedi (Erişim Tarihi: 11.01.2010).

⁶ Detaylı Bilgi İçin: *Yeni Adam Gazetesi* Sayı: 763, ss.2.

⁷ *İncelenen Eserin Künyesi*: Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1921). *Yazının Usûl-i Tedrisi*, İstanbul: Matbaa-i Amire.

Turkish Studies

- 4- İyi Yazının Yararları
- 5- Güzel Yazı Hakkında Yanlış İnançlar
- 6- İyi Yazının Nitelikleri Nelerdir?
- 7- Yazının Öğretimi Gerekli midir?
- 8- Elyazısının Hangi Çeşidini Öğretmeli?
- 9- İlkokulda Hangi Yazının Eğitimi Gereklidir?
- 10- Yazının Öğretiminin Başlıca Aşamaları
- 11- Yazı Örneklerinin Gösterimi
- 12- Tanım ve Açıklama
- 13- Düzeltme
- 14- Taklit Usûlleri
- 15- Bir Yazı Dersi Nasıl Verilmelidir?
- 16- Yazı Dersinin Zamana Göre Taksimi
- 17- Yazı yazarken Dikkat Edilecek Önemli Kurallar
- 18- Yazıya Ait Araç-Gereçler

Eser her bölümde örnelemeye ve metoda uygunluğa dikkat etmektedir. Baltacıoğlu'nun eserindeki bölümlere göre yazı öğretiminin usulüne yönelik düşünceleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. (Bölümlerde kısaltmalar yapılmıştır.)

1- Yazı Kelimesinin Ne Gibi Anlamları Vardır?

“Yazı” kelimesi iki mana ifade eder: biri” el ile italik/talik yazı”dır. Birinci manaya göre yazı sadece araçtır, okunmak ve okutmak için vasıta. Yazının bu nevi “ihtiyaç yazısı”dır. İkinci manaya göre yazı bir zevktir ve yazının bu çeşidi “sınıf yazısı”dır. Gerçi aynı yazıda ihtiyaç unsuru ile san’at ihtiyaç unsurunun birleşmesi mümkündür ve genellikle de bu şekilde olur. Bir yazı ihtiyaca hizmet etmekle beraber güzel olabilir ve buna karşılık güzel bir yazı ihtiyaca da hadım olabilir.” (Baltacıoğlu, 1921: 4)⁸

Baltacıoğlu, yazı becerisinin iki şekilde ortaya çıktığını belirtir. Bunlardan birincisi, çocuklarımıza meramlarını anlatabilmeleri için okullarda öğrettiğimiz yazılı anlatım becerisi; ikincisi ise bir sanat dalı olarak kişinin estetik hislerini şekillere harflere aktardığı güzel yazı hüsn ü hattır. İki yazı gaye olarak birbirinden farklıdır. Ancak içeriği aktarabilmedeki nitelikler (açıklık, düşünce, kelime seçimi vb.) bakımından benzerlik gösterirler.

2- Öncelikle Yazı Nedir?

Yazılarımızın tarihteki yeri çok önemlidir. Öncelikle yazı Arapça ve Farsçanın hâkim olduğu medrese eğitiminin öncelikli aracıydı. Evvelce terbiye almış, tahsil etmiş olmak için kitap ve yazı güzelliğine sahip olmak gerekliydi. Eski devirlerde mektepte, medresede tahsil edenler için sülüs, nesih, talik öğrenmek bir süs değil, belki bir lüzum idi. Yazı geçmişte daima beğenilen bir sanattı. Bilhassa dini mimarının sureti idi. Camiler, tekkeleri türbeler, sebiller hep yazılarla süslenirdi. Garp mabetlerindeki resim ve heykel yerine İslâm mabetlerinde hep yazı vardı. Yazı yalnız umumi binaları süslemekle kalmıyor, hususi binaların dâhilinde de kullanılıyordu. Fakat yazının bu kullanımı genellikle localardan ibaretti. Hâlbuki umumî binalarda yazı daha ziyade mahkûkat(kazınmış, resmedilmiş yazı) şeklinde idi. Bundan başka yazı Kur’an-ı Kerim’lerde, yazma kitaplarda, silahlarda, aletlerde de... Hep güzellik unsuru olarak kullanılmıştır. Genel ve özel hayatın işlerinde çok önemli bir yere sahip olan kültürle bu derece yakın ilişki içinde olan yazının yeni nesillere öğretimi gereklidir. Meşrutiyetten evvelki mülkiye mekteplerinde yazı mühim bir ders mevkiinde idi. Meşrutiyetten sonra yazının talimine bir atalet geldi! Rik’a derslerinin azaltıldığı gibi, sülüs de git gide talim edilmez oldu! Her halde bunun yazının taliminde bir inhidada (aldanma, kuşatılmışlık) da

⁸ Baltacıoğlu, H. İ. (1921). Yazının Usûl-i Tedrisi, İstanbul: Matbaa-i Amire. ss.4

olduğu şüphesizdir. Artık memlekette yazısı güzel olanlar az olduğu gibi, yazının güzelliğiyle olan alakası hakkındaki fikir ve kanaatimizde az çok sarsılmıştır! Bu hem eğitimimiz hem de kültürümüz açısından bir zarar meydana getirmeye mi?... (Baltacıoğlu, 1921: 4-5)

Yazı öğretiminin tarihine kısaca değinen Baltacıoğlu, yazı öğretiminin kültür ve eğitim için önemini de belirtmektedir.

3-Yazı Çeşitleri

“Her milletin olduğu gibi Türk milletinin de çeşitli yazıları vardır. Bu mütenevvi yazıların ne bir tarihçesi ne de bir rehberi şimdiye kadar maalesef vücuda getirilmiş değildir (Baltacıoğlu 1921, 5).

Kufî: En eski İslam yazısıdır. Türkler bu yazıyı mimari süslerde kullanmışlar ve farklı türler geliştirmişler.

Nesih: Eski hattatların Kur'an-ı Kerim yazmak için kullandıkları doğru ve eğri çizgilerden oluşan ince yazıdır. Hâlâ Kur'an-ı Kerim'ler bu yazı ile yazılıp yayımlanır.

Sülüs: Nesih ailesinden fakat şeklen daha gelişmiş bir yazı çeşididir.

Sülüs Celis: Hattatlar buna sade “Celi” dediler ve genellikle bu kısa ismi kullanırlar. Sülüsle celis arasında şekillerin esas itibarıyla bir fark yoksa da celi özellikleri daha başkadır.

Talîk: Sülüs ailesinde üç çeşit vardır. Talikin yalnız bir çeşidi vardır.

Divan-ı Kırmızı: Sülüs ailesinin nesih, asıl sülüs ve sülüs celisi” neveleri olduğu gibi, divan-i ailesinin de “*Divan-ı Kırmızı, Asıl Divanî ve Divanî Celisi*” çeşitleri vardır.

Divanî: Bu yazı nevinin anahtarı, değerindedir. Divanîyi sülüsten ayıran başlıca durum bir çeşit bozulma, fakat buna mukabil bir çeşit uzanmadır.

Divanî Celisi: Sülüs kendi celisinden ayrılmazsa da Divanî kendi celisinden ayrılır.

Siyâkat: Yazısı bir nevi şifredir.

Rika: El yazımızdır ve yazılarımızın en basitidir.”* (Baltacıoğlu, 1921: 6-8)

Baltacıoğlu, bu bölümde medreselerde ve mekteplerde öğretilen yazı şekilleri hakkında bilgi vermiştir.

4-İyi Yazının Yararları

“İyi yazının yararı çoktur. Kötü yazının birinci sakıncası, okunamamaktır. Kötü yazı yazmak yalnız sahibi için maddi bir zarar değil, manevi bir eksiklikler de. Çünkü kötü yazı yazmak çirkin söz söylemek, kaba hareket etmek gibi bir nevi nezaketsizlik sayılabilir. Yazının da adabı vardır. Kötü yazı ile kendinden büyük olan bir kişiye(kuruma) başvurmak saygı örneği değildir. Kötü yazı ile de kendinden küçük olan kişilere başvurmak merhametsizliktir. Bu hükmün ne kadar doğru olduğu amirin emrinde çalışan kötü bir yazıya sahip olanlara sorulmalıdır!

Eserin bu kısmında, iş ve ilişkilerin adabı olduğu gibi yazının da adabı olduğundan bahsedilmektedir. Bu adaba uymamak bir nevi cahilliktir.” (Baltacıoğlu, 1921: 8)

Yazının insanın sosyal ilişkilerindeki önemine kısaca değinmiştir.

5-Güzel Yazı Hakkında Yanlış İnançlar

“İyi bir yazının yararını herkes takdir eder. Fakat güzel yazı hakkında bazı yanlış inançlar vardır. Bazı kimseler güzel yazı yazmayı hattatların tekelinde zannederler ve hattat olmayanın güzel yazı ile uğraşmasını gereksiz sayarlar. Bu hususta ılımlı olan bazıları ise yazıdan maksad “okunmak” olduğunu, mektepte yazı taliminden maksad “hattat yetiştirmek” olmadığını ileriye sürerek “güzel yazı”nın, daha doğrusu yazının beğenilen bir konusu gibi talimi lüzumsuz görürler. Birinciler aksini düşünenler, ikinciler

* Baltacıoğlu, İsmayıl H.: Yazılarımızın neveleri ve tarihçesi hakkında daha ziyade malumat almak için Tedrisat İptidaiye Mecmuası “İslam Yazılarının Tarihçesi” adlı makalelerime müracaat ediniz (Numara 9, 17, 18, 19, 20)

faidalananlardır. Menfiler büsbütün haksızdır, faydalananlar ise kısmen haksızdır. Çünkü bir kere güzel yazının lüzumu ve yararı muhakkaktır: güzel yazı hiçbir şey olmasa bile güzel resim, güzel süs gibi ruh için bir terbiyedir. Güzel yazı insanı destekleyici şekiller, farklar ve muvaffakiyetler üzerinde çalıştırdığı için ayrıca bir de dikkat ve irade terbiyesidir. Mesela çocuklar bu suretle devamlı mesaiye, cihede, kararlılığa ve bir nevi temayüz (kendini gösterme) melekesine sahip olurlar. Bu netice çocukta şahsiyetin teşekkülü açısından ihmal edilmez bir kazançtır. Onun için denilemez ki: güzel yazı lüzumsuzdur yahut yalnız hattatlara özgüdür... Yazıyı sadece alet ve ihtiyaç konusu olarak kabul etmek, yanlış olmasa bile eksik olur. Çünkü bir yazı iyi olmakla beraber güzelde olabilir ve iyi yazının güzel de olması sahibi için maddi ve manevi bir kârdır. Gerçekten güzel fikir, güzel iş gibi güzel yazı da sahibine ve diğerlerine daima zevk veren bir eserdir. Bundan başka güzel yazının hükümet, ticaret ve sanayi müesseselerinde bir kıymeti vardır. Bazı kimseler vardır ki sırf güzel yazıları sayesinde hayatta bir mevki sahibi olmuşlar ve bu mevkiilerini sırf yazılarının güzelliği sayesinde muhafaza edebilmişlerdir. Bu yüzden güzel yazının umumi hayatta da yararları var demektir.” (Baltacıoğlu, 1921: 9-10).

Baltacıoğlu, güzel yazının ve yazı yazmanın hayatta ne kadar lüzumlu olduğuna ışık tutuyor. Yazı eğitiminin şeklen ve muhteva açısından güzelliğinin kişiye büyük bir kar olduğunu da gösteriyor.

6-İyi Yazının Nitelikleri Nelerdir?

“Her şeyden en iyi yazının ne gibi evsafı olduğunu açık bir surette tespit edelim: Burada iyi sıfatı amelî bir kıymeti yani yazının amelî maksada muvaffak olan evsafını ifade eder.”

Açıklık: Bir el yazısı için aranacak meziyetlerin en büyüğü vuzuhtur. Vuzuh yazının okunaklı olmasıdır. Yazının okunaklı olması için birinci kaide şudur:

Şekillerin kolayca okunması için gerekli olan kısımları eksik bırakmak ve yine kolayca okunmayı sağlayacak olan gereksiz kısımlardan sakınmaktır.

Düzen(İntizam): Beğenilen bir yazının ikinci şartı intizamdır. Harfleri bazen büyük bazen ufak bazen aşağı bazen yukarı olan bir yazıya iyi yazı denilmez. Böyle bir yazının amelî kıymeti bedî mahiyeti de yoktur. Yazıda intizamı temin için birinci şart satırların altını düz ve birbirine muvazi yazmaktır.

Çabukluk: Bu şartlar bir kere temin edildikten sonra iyi yazıda aranılacak son şart sürattir. Yazı her şeyden evvel bir vasıta olduğundan maksada süratle hizmet eden olması aranır.

Temizlik: Sürat şartından başka bir de temizlik şartı vardır ki doğrudan doğruya yazının kendisine ait olmakla beraber kendisine ait olan şartlar derecesinde belki daha mühimdir. Çünkü yazıyı temiz yazmak ve kâğıdı temiz bırakmakta adeta ahlaki denilebilecek bir kıymet ve mahiyet vardır. Üstünü başını temiz tutmayan bir adam cemiyetçe nasıl makbul değilse, kâğıdını, kalemını, parmaklarını kirleten ve bunlardan birini muhabatına ve muhitine kirli gösteren bir adam da aynı suretle makbul değildir.

Uygunluk: Nihayet yazının uygun olması da lazımdır. Bir yazının iriliğini ufaklığını temin eden şey kalemdir. İnce kalemin yazısı tabiatıyla ufak, kalın kaleminki büyük olur. Demek ki kalemin kalınlığı ile yazının büyüklüğü arasında bir nispet vardır. Bu nispet gözetilerek yazılan yazılara uygun deriz. Kalın yazılar vardır ki uygundur.” (Baltacıoğlu, 1921: 10-14).

Vuzuh, intizam, sürat, temizlik, tenasüp gibi vasıflar Osmanlıca yazı için nasıl gerekli ise bugün Türkçe yazı becerisi için gereklidir. Çocuğa ilk okuma-yazma döneminde bu vasıflar kazandırılmalıdır. Böylece açık, anlaşılır, temiz ve kendi içinde şeklen ve anlam olarak ilgili yazılar yazılabilir. Bu vasıfların için vuzuh(açıklık) ve intizam gibi şartlar yazma becerisi için temel esasları teşkil eder. Yazı becerisinde çocuk, duygu, düşünce ve isteklerini kelime hazinesinin zenginliğine göre açık, anlaşılır; tertipli cümlelerle anlatabilmelidir.

Turkish Studies

7- Yazı Eğitimi Gerekli midir?

“Okunaklı ve güzel yazının yararları edildikten sonra bir mesele kalıyor: yazının talimi lazım mıdır? Gerçi bazı kimselerin iradesince “güzel yazmak” emek mahsulü değil, yaratılışın meyvesi, kabiliyetin eseridir. Fakat öncelikle “güzel” ile “iyi”yi ayırmamız lazımdır: iyi yazı dikkatin, kalıbından evvel zekânın mahsulüdür. Ve her dikkat mevzuu gibi iyi yazıda fikrin alışmasına, fikrin terbiyesine mütevakıftır. Çocuk iyi yazabilmek için okunaklı, düzenli ve seri yazının kaidelerini tahsil etmek mecburiyetindedir. Güzel yazıya gelince bu da iyi yazı gibi talimden, uzmanlaşmadan ayrılmaz. Her sanat gibi hüsn hattın da kaideleri vardır. Bunların hem teorik hem de uygulamalı olarak talimi elzemdir. Usulü dairesinde bazı fikir ve hüsn terbiyesi esaslarına muvafık süratte verilen hat dersleri lüzumlu ve mektepte tahsili elzem olan derslerdendir.” (Baltacıoğlu, 1921: 14).

Bugün eğitim ve öğretim yazı yazmada gerekli olan dikkati o dönemde Baltacıoğlu bir pedagoğ gözüyle işaret etmiştir. Yazı eğitimi, fikrin terbiyesiyle zekânın kullanılabilmesiyle düzenli ve anlaşılır olabilir.

8- El yazısının Hangi Çeşidi Öğretilmeli?

“Frenkçe el yazısının muhtelif neveleri olduğu gibi el yazımız olan rikanın da “Mümtaz Efendi Kaidesi” ve “İzzet Efendi Kaidesi” adlarıyla iki nevi vardır. Ve nasıl Frenkler “Fransız ve İngiliz yazıları” dedikleri nevelerinden hangisinin Frenk çocuklarına talimi uygun olduğunu ders kitaplarında mevzuu bahis ediyorlarsa, bir de Mümtaz Efendi ve İzzet Efendi kaidelerinden hangisinin mekteplerimizde talimi tercih edildiğinden bahsedebiliriz.” (Baltacıoğlu, 1921: 14).

Bu bölümde yazar, o dönem örgün eğitim kurumlarında hangi yazı şeklinin öğretilmesinin faydalı ve müspet olacağını irdelemektedir. Fransız eğitiminden örnekler vererek eğitime çağdaş bir pedagoji sunmaktadır.

9- İlkokulda Hangi Yazının Eğitimi Gereklidir?

İlkokulda el yazısının (rikanın) eğitimi verilmemektedir. Çünkü rika birinci derecede bir ihtiyaç yazısıdır. Fakat sülüs yazısını iptidai mektebinde tedris etmeli mi, etmemeli midir?” (Baltacıoğlu, 1921: 16).

Şeklinde devam eden bölümde Baltacıoğlu, ilkokullarda hangi yazı şeklinin kullanılması gerektiğini, çocuğun seviyesine ve yazının niteliğine göre açıklamaktadır.

10- Yazının Tedrisinin Başlıca Safhaları

“Yazının tedrisi başlıca üç işlemde ibarettir: 1- Talebe tarafından taklid edilecek iyi ve güzel yazı numunelerinin teşhiri. Bu ister “Meşk Mecmuaları” vasıtasıyla olsun ister kara tahtaya muallim tarafından yazılan numuneler şeklinde olsun, yazı tedrisinin ilk ve mühim vasıtasıdır. 2- Numunelerin tarif ve izahı. Tedrisin bu ikinci safhası yazıda vuzuh, intizamî sürat, uygunluk gibi iyi yazının şartlarını izah edeceği ve harflerin, kelimelerin ve satırların sürat teşkilini, bazı kolaylıkları ve yine bazı ilkeleri anlatacağı için belki tedrisinin en mühim ve o derece müşkil bir safhasıdır. Hocanın kudret ve mahareti en ziyade bu tarifleriyle anlaşılır. 3- Talebe tarafından numuneye ve tariflere göre yazılan yazıların düzeltilmesi. Tashihler, tariflerin canlı ve tecrübî bir tekrarı olduğundan tamamlayıcıdır. İyi bir tariften sonra gelen tashih çok yararlıdır. Yazı tedrisinde tashihlerin ehemmiyetini çoğaltan bir sebepten tashihlerin doğrudan doğruya talebenin tecrübesine yakın olmasıdır. İşte yazının asıl tedrisi bu üç fiilden ibarettir.” (Baltacıoğlu, 1921: 17).

Yazı yazma eyleminin metotlu bir şekilde safhalara bölen yazar, bugün dahi kabul edilen bir şekilde çocuğa görerek, uygulayarak ve çözümleyerek öğretme taraftarıdır. Taklit safhasında uygun örnek görülür. Örnekler açıklanır ve tanınır. Ürüne bakılır ve düzeltme gerekiyorsa yapılır.

Turkish Studies

11-Yazı Örneklerinin Gösterimi

“İyi ve güzel yazı numuneleri bir ferdin, bir mahsulü değildir. Bunlar senelerce, hatta asırlarca devam etmiş bir tekâmülün neticesinde vücuda gelmiştir. Bu yüzden iyi ve güzel yazı tahsil etmek isteyenler için bu gelişimi ihtiva eden numunelere lüzum vardır. Yazıda iyilik ve güzelliğin sırf yaza yaza oluşabileceğini düşünmek yanlıştır. Gerçi yazı tahsilinde tekrar ve tecrübe çok önemlidir. Fakat tekrar ve tecrübenin faydalı olması sadece güzellik algısıyla mümkündür.

...Bir çocuk nasıl, okuması yazması olmadan, doğrudan doğruya imzasını atmayı veya birkaç kelimenin birini hem okumasını hem de yazmasını alışkanlık edinmiş olduğunu düşünmek gibi, bir kelimenin harflerini ayrı ayrı öğrenmeksizin toptan öğrenebilirse^[*], Hüsn hat derslerine de yeni başlayan çocukları doğrudan doğruya satırlar üzerinde çalıştırmak suretiyle iyi ve güzel yazı talimine başlatmak mümkündür. Şu imkân nazar dikkate alınarak basit ve münzevi şekiller üzerinde fazla ısrar etmemek lüzumuna kani olmayız.” (Baltacıoğlu, 1921: 17-21).

Yazı becerisi için iki önemli husus tekrar ve idrak belirtiliyor. Düşünceyi planlayıp, idrak edip, tekrarlarla doğru ve güzel yazma becerisine ulaşılabilir. Bugünkü Türkçe öğretiminde çocuklara yazdıklarını okutturma ve cümleden, bütünden hareketle çözümler yaptırma kullanılmaktadır. İşaret edilen hususlar okuma ve yazma öğretimi için önem taşımaktadır.

12- Tarif ve İzah (Tanım ve Açıklama)

“Umumi mekteplerde yazı derslerini ortaya çıkaran ihtiyaç yazının diğer sanat dersleri gibi kendi kendine tahsili bazı cihetten imkânsız bazı cihetlerden de güç olmasındandır. Yazı her sanat gibi talim edilmek lazım gelir, talim ise üstada muhtaçtır.” (Baltacıoğlu, 1921: 21).

Yazı yazarken diğer sanat ve bilim alanlarıyla ilişki kurulmalıdır. Türkçe dersinde yazma becerisi öğretilir, diğer tüm derslerde de kullanılması gereken bir uğraştır. Bu nedenle örnekler ve uygulamaların alanını geniş tutmak gerekir. Yazı öğretiminde öğretmenin de önemli bir yeri vardır.

13- Tashih (Düzletme)

“Düzeltilmeler esasen ferdi olmalı ve her talebenin kâğıdı üzerinde yapılmalıdır. Şayet muallim bu ferdi tashihleri vesilesiyle bazı hataların umumi bir mahiyette olduğunu yani talebeden talebeye tekrar ettiğini görürse o zaman tahtaya müracaat ederek tashihlerini umumi ve aleni bir tarzda yapmalıdır. Tashihler daima talebenin kendi kalemiyle yapılmalıdır.” (Baltacıoğlu, 1921: 22-25).

Yazı uygulamalarından yapılan yanlışlar bireysel olarak düzeltilmelidir. Baltacıoğlu, çocuğa yönelik bir geri dönüt sürecini bizlere sunmaktadır.

14- Taklit Usûlleri

“Çocuklar gerek meşk (yazı örneği) defterleriyle gerek tahtaya yazılarak gözleri önüne konulan numuneleri ne suretle taklit ve tekrar edeceklerdir? Bu taklit ve tekrar hangi usulle ve hangi vasıtalar sayesinde olacaktır? Tahtalar önünde yazma usulü/Kopya usulü/Doğrudan doğruya yazma usulü.” (Baltacıoğlu, 1921: 27).

Yazı uygulamalarında çocuğun örnekleri nasıl kullanacağı açıklanmaktadır.

15-Bir Yazı Dersi Nasıl Verilmelidir?

* Amerika’da ve Avrupa’nın Belçika gibi bazı memleketlerinde ve ahiren bizde Nüzhet Sabit merhum tarafından yapılan tecrübelerle göre çocukları usul-ı tedrisle okutmak mümkün olduğu anlaşılmıştır. Nüzhet Sabit merhumun kelime usulüyle elifba hakkındaki eserine müracaat.

“Bir yazı dersinin nasıl verileceğini kestirmek için çocuğun bir saat zarfındaki mütenevvi’ (türlü, çeşitli, çeşit çeşit, değişik) çalışmalarını sırasıyla tespit edelim: Evvela hoca siyah tahta üzerine bütün talebe tarafından görülecek kadar büyük bir örnek yazar. Bu esnada lüzumlu gördüğü açıklamaları yapacaktır. Bu açıklamalar her harfin veya şeklin hususiyetine, yüksekliğine, genişliğine, diğer şekillerle irtibatına, mimârîsine, ifadesine dair olacaktır. Hoca bu îzâhâtı gayet vazih (açık, belli) ve kat’î (tereddüde mahal bırakmayan, kesin) bir hale getirmek için tebeşirle müteaddid (çok, birçok, birkaç) defalar tecrübe yapacaktır. Bu umumi örnek vücuda geldikten ve hakkıyla izah edildikten sonra her çocuk kendi yazı defterine müracaat ederek umumi modelin ufak miyastaki(ölçekteki) aynını bulacak ve ufak numuneye bakarak yazacak, binaen aleyh umumi bir izaha vesile olacaktır. Halbuki hususi numune bilakis (aksine, tersine) taklit için rehber olacaktır. Gerçi umumi numuneden de taklit ettirmek mümkün ise de bunun malum olan birtakım mahzurları(sakınca, engel) vardır. Bu yüzden umumi numune sade teşhir maksadına hizmetle kalmalıdır. Hususi numuneye gelince en iyisi matbu’ (tab’olunmuş, basılmış) olmasıdır. Çünkü her çocuğa ayrıca hususi meşk vermek maddeten mümkün değildir. Hem de matbu’ meşkler daha mükemmeldir. Çocukların bu hususi meşklere karalama yazdığı yazıları hoca tashih edecektir (düzeltcektir). Bu yüzden fert evvela noksanlarına izahatlar ve tashihler ilavesiyle ıslah edilecektir. Bu teşhir, izah, düzeltmeleri koruma, sınıfına ve düşünme düzeyine göre bir saat zarfında bir, iki, üç... kere yapılabilir.]” (Baltacıoğlu, 1921: 28).

Baltacıoğlu, yazı hocalığı döneminde nasıl işlediğini burada bizlere sunmaktadır. Aşama aşama bir ders işlenişini ve metodunu bırakmadan anlatmaktadır. Örnekleme ve tekrar önemlidir. Çocuk önce ne yapacağını bilmeli ve tanınmalıdır. Çocuğa görelik dikkate alınır.

16- Yazı Dersinin Zamana Göre Taksimi

“Yazı tedrisatının aşama aşama olma, kaidesine riayet etmesi lazımdır. İlkokulun ilk sınıflarındaki yazı alıştırmalarıyla son senelerdeki alıştırmaların aynı olmaması doğaldır. İlkokulu üç devre farz edilerek ilk, orta ve yüksek devrelere ait öğretime bir aşama aşama olma kaidesine nasıl riayet edilebileceğini izah edelim.“ (Baltacıoğlu, 1921: 29).

Şeklinde her devrede nasıl bir yazı eğitimi verilebileceğinden bahseder. Bizim örgün eğitim sistemimizdeki öğretim aşamaları ile benzerlik gösterir. İlköğretim I. kısım (İlk Okuma-yazma), ilköğretim ikinci kısım (Türkçe), ortaöğretim(Türk Dili ve Edebiyat).

17- Yazı Yazarken Dikkat Edilecek Sıhat Kaideleri

“Vücut doğru olmalıdır. Yazı sandalye veya sıra üzerine oturarak ve el, sıra yahut masa üzerinde olduğu halde yazmalıdır. Bacaklar hal tabiide sıranın yahut yazıhanenin ayaklığına dayalı olmalı, bükük olmamalı, üst üste binmemelidir. Sol kol sıraya dayanarak ve vücudun ağırlığını yüklenmeli, sağ kol üçte ikisi sıraya dayanmalı ve vücut bir karış kadar uzak bulunmalıdır. Elin ve parmakların vaziyetine gelince, sağ elin kısım azami kâğıda dayanmış olmakla beraber üç parmağı eşlik bir vaziyette bulunmalı, bilhassa şahadet parmağını kalemin üzerine yatık bir vaziyette bulundurmalı, uygunu iki parmak elin ağırlığını taşımalıdır.” (Baltacıoğlu, 1921: 30).

Bu bölümde yazı dersinde öğrenci fiziksel hazırlığına dikkat edilmesi ve hangi şartlarda yazı öğretiminin verilmesi gerektiğini anlatılmaktadır. Yazı yazarken bedeni doğru kullanabilmek zihni de daha verimli kullanmayı ve dikkati artırır.

18- Yazıya Ait Vasıtalar

“Yazının usul-ü tedrisi burada bitiyor. Şimdi yazıda kullanılan bazı vasıtalar ve aletler hakkındaki şartlardan bahis edelim:

Taş Kalem ve Taş Tahta

Kurşun Kalem

Demir Kalem

Kamış kalem

Turkish Studies

*Makta
Çakı, Kalemtraş
Kâğıt
Mürekkep*

Yazı Defterleri” (Baltacıoğlu, 1921: 30-34).

Eserde, yukarıda sıralanan aletlerin yazı yazarken nasıl kullanılması gerektiğine, bu aletler kullanılırken hangi teknik özelliklere dikkat edilmesi gerektiğine ayrıntılı bir şekilde değinilmektedir.

Eserin daha sonraki kısımlarında (*Sülüs, Celi, Divan, Rika* gibi) yazarın kendi el yazısıyla yazı şekillerine levhalar halinde örnekler verilmiştir. Yaklaşık on adet levha bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Baltacıoğlu bir pedagog ve öğretmen gözüyle yazı öğretimini irdelemiştir. Bilimsel bir dikkatle yazının vasıfları ve bu becerinin ne şekilde kazandırılacağı hakkında bizlere bilgi vermiştir. Osmanlıca yazı yazma becerisi için ne kadar faydalı bilgiler içeriyorsa Türkçe yazma becerisi için de bir o kadar faydalı bir eser ortaya konulmuştur. *Yazının Usûl-i Tedrisi*, çocuğa görelilik ve çocuğa uygun metotlar kullanarak yazma becerisinin kazandırılması için örnek teşkil etmektedir. Eserdeki yazı öğretimi tekniği yazar tarafından uygulanmıştır ve yüksek oranda başarı sağlamıştır (Eserin girişinde Baltacıoğlu kendi sözleriyle bunu belirtmektedir).

Yazının icadı ile insanlar bilginin ve tarihin kalıcılığını sağlamışlardır. “Söz uçar, yazı baki kalır.” şeklindeki anlayış dilin sözlü ve yazılı kullanımından yazının kalıcı olduğunu, dilin tarihi evrimi içinde göstermiştir. Türkçe yazıldığı gibi konuşulmaz. Konuşma dili ile yazı dili arasında mutlak farklılıklar vardır (Ağız özellikleri, daralmalar telaffuzda farklılıklara yol açabilir.). Yazı insan düşüncesinin boyutlarını, saf hâlini, incelenen, sınanabilen hâlini gösterir. Yazı, zihni süreçlerin dil denilen sistematik dizgede anlam kazanmasıyla insanlar arası bildirişimde vazgeçilmez bir anlatım aracı olmuştur. Eğitimde çocuğa yazı becerisinin kazandırılması hem ana dilini doğru kullanabilmeyi hem de iletişimde etkili olabilmeyi sağlar. Baltacıoğlu da bir asır önce önerdiği yazma becerisi öğretiminin (amelî, uygulamaya dayalı) kişinin ruhsal ve sosyal hayatında ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Eğitimimizde yazma becerisi kazandırma sürecinde bu anlayışın hâkim olması lazımdır. Teknoloji ve bilimin hızla geliştiği çağımızda bilginin kullanımı çok büyük önem kazanmıştır. Bilginin kullanımı için de en önemli vasıta şüphesiz yazı ve dilsel ürünlerdir.

KAYNAKLAR

- AYTAÇ, K. (1978). “Baltacıoğlu’nun ‘eğitim sistemi’nin ana gelişimi”. *Yeni Adam* (Aylık Fikir Gazetesi), S. 921, 4-9.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1921). *Yazının Usûl-i Tedrisi*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1957). “Eğitimin Beş İlkesi” *Yeni Adam*, Ocak, S. 756, ss.2.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1973). “Eğitim Üzerine Düşünceler”, *Yeni Adam*, Nisan, S. 860, ss.15.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1937). “Yepyeni Bir Okul İstiyorum”, *Yeni Adam*, Eylül, S. 860, ss.3.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1963). “Pedagojide İhtilal”, *Yeni Adam*, Aralık, S. 776, ss.2.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1964). “Yaratıcı Öğretmenler”, *Yeni Adam*, Aralık, S. 778, ss.1.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1954). “Yeni Adam’ın İlkeleri”, *Yeni Adam*, Şubat, S. 729, ss.4.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

- BALTACIOĞLU, İ. H. (1957). "Eğitimin Beş İlkesi", *Yeni Adam*, Ocak, S.756, ss. 2.
- BALTACIOĞLU, İ. H. 1953). "Yeni Adam'ın İlkeleri", *Yeni Adam*, Mayıs, S. 732, ss. 2.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1958). "Dil Davası Nedir?", *Yeni Adam*, Nisan, S.763, ss.2.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1912/1927). *Talim Ve Terbiyede İnkılâp*. 3. Baskı, İstanbul.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1964). *Pedagojide İhtilal*. İstanbul.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1942). *İçtimai Mektep*. Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1938). *Toplu Tedris*. İstanbul.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1993). *Türklerde Yazı Sanatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BULUÇ, N. (1967). "Okullarda Dayak Atılmalı mıdır?", *Yeni Adam*, Aralık, S. 796, ss.4.
- COŞKUN, E. (2003). Çeşitli Değişkenlere Göre Lise Öğrencilerinin Etkili Okuma Becerileri ve Bazı Öneriler. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13: 219–232.
- COŞKUN, E. (2007). "Yazma Becerisi" (ss. 49-91), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (Editörler: A. Kırkkılıç, H. Akyol), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- GRAHAM, S., & HARRIS, K. (1989). Improving learning disabled students skills at composing essays: self-instructional strategy traing. *Exceptional Children*, 56,201–214.
- GRAHAM, S. & PERİN, D. (2006), *Writing Next: Effective Strategies to Improve Writing of Adolescent in Middle and High Schools* (A report to Carnegie Corporation of NewYork). Washington, DC: Alliance for Excellent Education.
- GÖĞÜŞ, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- GÜNGÖR, M. (2008). Çağının Önünde Koşan Bir Aydın: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2008, ss. 54-64.
- KABAKLI, A. (1964). "Pedagojide İhtilal" *Yeni Adam* (Aylık Fikir Gazetesi), Aralık, Sayı: 778, ss.2.
- KANTEMİR, E. (1976). Kompozisyon Öğretimi, *Millî Eğitim*, S. 34-37, s. 14-15.
- KANTEMİR, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- KEYS, C. W. (2000). Investigating the thinking processes of eighth grade writers during the composition of a scientific laboratory report. *Journal of Research in Science Teaching*, 37,676-690.
- KIRBY, F. (1960). Türkiye'de Köy Enstitüleri, [The Village Institue Movement of Turkey: An Educational Mobilization for Social Change] Doktora Tezi Columbia Üniversitesi.
- MALTEPE, S. (2006) Türkçe Öğretiminde Yazılı Anlatım Uygulamaları İçin Bir Seçenek: Yaratıcı Yazma Yaklaşımları. *Dil Dergisi*, Sayı: 132.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MYKLEBUST, H. R.(1973). *Development and disorders of written language. Studies of normal and exceptional children*. New York: Grune&Stratton.

-
- ORAL, G. (2003). *Yine Yaz Yazıyoruz - Okulda, İşyerinde, Evde Kullanılabilecek Yaratıcı Yazı Etkinlikleri ve Kuramsal Temelleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÖZ, F. (2003). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZDEN, H. (1966). "Pedagojide İhtilal" *Yeni Adam* (Aylık Fikir Gazetesi), Mayıs, Sayı: 779, ss.4.
- SHANAHAN, T. (2004). *Overcoming the dominance of communication: Writing to think and to learn*. In T. L. Jetton & J.A. Dole (Eds.). *Adolescent literacy research and practice* (pp.59-73) New York:Guildford.
- SEVER, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- SMITH, C. B. (2000). *Writing instruction: Current Practicesin the classroom. Eric clearing house on reading English and Communication:Boommington*. In. ED 446338, Eric Digest D 156.
- SPERLING, M., & FREEDMAN, S. W. (2001) Review of writing research. In V. Richardson (Ed.), *Handbook of research on teaching (4th ed.,pp.370-389)*. Washington. DC: American Educational Research
- ŞİRİN, M. R. (2000), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TOZLU, N. (1989). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: MEB Yayınları.